

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „*Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej*”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Miejscowość/ Region / Kraj

Kalisz, Wielkopolska, Królestwo Polskie

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum Ziemi Kaliskiej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Muzeum publiczne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum Ziemi Kaliskiej powstało w 1911 r. z połączenia zbiorów muzealnych Kaliskiego Oddziału Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu (1906) i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (1910), dzięki zaangażowaniu barona Stanisława Graeve z Biskupic. Muzeum gromadziło zbiory archeologiczne, etnograficzne, historyczne, przyrodnicze, przemysłowe. W 1928 r. kolekcję Muzeum Ziemi Kaliskiej wraz ze zbiorami Biblioteki im. A. Mickiewicza przekazano miastu, tworząc podwaliny muzeum miejskiego. Jego kontynuatorem jest Okręgowe Muzeum Ziemi Kaliskiej.

1879 idea założenia biblioteki publicznej i publicznego muzeum

1900 zapoczątkowanie działalności muzealnej w Kaliszu: organizacja Wystawy Archeologicznej

1906-11-20 zebranie założycielskie *Muzeum miejscowego* zwołane przez Towarzystwo Muzyczne przy wsparciu Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu

1906-11-25 pierwsze posiedzenie komitetu, powołanie sekcji muzealnej przy Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu, ukonstytuowanie się pierwszego zarządu muzeum

1908 kwiecień, powstanie w Kaliszu Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

1909 organizacja Wystawy Pracy Kobiet przez Stowarzyszenie Narodowe Kobiet Polskich, przekazanie części dochodów na cele Muzeum Szkolnego

1910 powołanie sekcji muzealnej przy Kaliskim oddziale Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

1911-07-01 wynajęcie pomieszczeń w budynku Towarzystwa Muzycznego na muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i muzeum szkolne; baron Graeve daruje swoje zbiory na rzecz muzeum PTK

1911-12-17 otwarcie ekspozycji Muzeum w Kaliszu, prezentującej zbiory PTK i sekcji pomocy i pokazów przy TPPiH

1914 luty, wynajęcie pomieszczeń w tzw. domu Pułaskiego
 1914-05-17 otwarcie Muzeum Ziemi Kaliskiej z działem szkolnym, etnograficznym i starożytności
 1928 przekazanie zbiorów muzealnych miastu dla założenia w przyszłości Muzeum Ziemi Kaliskiej
 Równocześnie Muzeum Ziemi Kaliskiej miało rozpocząć działalność przy TPPiH
 Pod koniec 1910 nazwa ta była używana zarówno przez PTK i TPPiH
 1 lipca 1911 17 grudnia 1911 r. w gmachu Towarzystwa Muzycznego otwarto ekspozycję pierwszego kaliskiego muzeum, dwóch instytucji.
 W lutym 1914 wynajęto 5 pokoi w , przy ówczesnej ul. Warszawskiej, staraniem dwóch instytucji - kaliskiego Oddziału PTK oraz sekcji pomocy i pokazów przy TPPiH. Dołączyła do nich trzecia Muzeum Starożytności, która gromadziła zbiory bez ich ekspozycji.
 17 maja 1914 nastąpiło
 W 1928 roku zbiory trzech instytucji: Biblioteki i. A. Mickiewicza, Muzeum Ziemi kaliskiej Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu oraz zbiory PTK przekazano miastu.
 W 1945 roku muzeum rozpoczęło działalność jako Okręgowe Muzeum Ziemi Kaliskiej.

Daty działalności / zakres czasowy:

1911 (1914) - 1914

Dostępność

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

mnemoniczne

Rodzaj pamięci

lokalna (pamięć miejsca)

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

obszar etnografii/ sztuka ludowa, sprzęty; obszar naturalny/ okazy zoologiczne (preparaty), okazy mineralogiczne; obszar historyczny/ zabytki archeologiczne, dokumentacja

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu ul. Kościuszki 12, 62-800 Kalisz	1911: Budynek Towarzystwa Muzycznego, ul. Parkowa 1914: tzw. dom Pułaskiego, ul. Warszawska
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	Tel.62 7571608 biuro@muzeumwkaliszu.pl	
GODZINY OTWARCIA		1911: Sobota, niedziela i święta w godz. 11.00-15.00 1914: Codziennie od 11.00-13.00

DYREKTORZY	Sylwia Kucharska	
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowa ny)		

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Muzeum Archeologiczne; Muzeum Krajoznawcze; Muzeum Szkolne / Muzeum Pokazów Naukowych
1914: Muzeum Ziemi Kaliskiej;
1945: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Muzeum Krajoznawcze: "gromadzić zbiory krajoznawcze [...] i wszelkie przedmioty będące pamiątkami historycznymi lub ilustrujące warunki przyrodnicze tej części kraju naszego a także okazy etnograficzne".

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Kalisz i region kaliski

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Melania Parczewska (1914) –przewodnicząca sekcji muzealnej
Muzeum funkcjonowało dzięki ofiarności działaczy PTK i sekcji szkolnej. Nie zatrudniano żadnego etatowego pracownika.

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Towarzystwo Popierania Przemysłu i Handlu 1900
<http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/plain-content?id=10338> s. 14
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze

Szczegółowa historia instytucji

Pierwsza koncepcja utworzenia muzeum w Kaliszu pochodzi z 1879 r. Myślano wówczas o założeniu publicznej biblioteki, w której byłoby miejsce na kolekcję okazów przyrodniczych guberni kaliskiej, pamiątek i zabytków archeologicznych. Na apel redakcji „Kaliszanina” Gustaw Zaborowski z pobliskiego Chocimia, zobowiązał się przekazać pomieszczenia i księgozbiór ponad 100 publikacji i zbiór kilkuset starych monet. Placówka miała pełnić jednocześnie funkcje oświatowe, kulturalne i naukowe. Do realizacji zamierzenia nie doszło. Kolejnym impulsem do utworzenia zbiorów muzealnych była Wystawa archeologiczna i zabytków zorganizowana przez kaliskich starożytników w salach ratusza. Ekspонатów dostarczyli liczni prywatni kolekcjonerzy, cechy oraz zgromadzenia rzemieślnicze i kupieckie, kościoły katolickie a także synagoga. Pomimo starań dopiero w 1906 r. w Sali Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego zwołano zebranie założycielskie Muzeum miejscowego. Przewodniczący Kaliskiego Oddziału Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu, znany

kaliski adwokat i działacz społeczny Kazimierz Rymarkiewicz w „Gazecie Kaliskiej” wyjaśnił sens i ideę powołania muzeum w Kaliszu, jako bezpieczne i troskliwe przechowanie spuścizny przodków oraz pozostawienie przyszłym pokoleniom dowodów swej aktywności kulturalnej i społecznej. Jego celem miało być gromadzenie nie tylko dawnych pamiątek ale też współczesnych okazów. Podczas zebrania powołano 16-osobowy zarząd, w którym znaleźli się znani miłośnicy i kolekcjonerzy pamiątek przeszłości. Pięć dni później odbyło się zebranie nowego komitetu, prezesem został ksiądz J. Sobczyński, wiceprezesem znany kolekcjoner numizmatów Seweryn Tymieniecki, skarbnikiem Felicja Rymarkiewicz, sekretarzem profesor rysunków Karol Westwał. Towarzystwo Wzajemnego Kredytu przekazało na rzecz muzeum 150 rubli, ustalono również składkę w wysokości 2 rubli rocznie. Miejsca dla przechowywania zbiorów udzielił ksiądz Sobczyński, postanowiono opracować statut muzeum. Nowo powołane muzeum miało gromadzić głównie zbiory historyczne i archeologiczne. Wśród nich znalazły się też zbiory etnograficzne (stroje ludowe). Pomyślano o powołaniu odrębnej instytucji gromadzącej kolekcję przemysłową, czyli współczesnych eksponatów. Kolejne zebranie sekcji muzealnej odbyło się w lutym 1908 r.

Tego samego roku w Kaliszu utworzony został Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Na jego czele stanął baron Stanisław Graeve z Biskupic. W siedzibie Towarzystwa przy ul. Łaziennej postanowiono urządzić bibliotekę i miejsce dla zbiorów etnograficznych, baron Graeve przekazał część eksponatów ze swojej kolekcji. Sekcja muzealna “w zakresie gromadzenia zbiorów krajoznawczych” zbierała przedmioty etnograficzne ale również historyczne i przyrodnicze.

W 1909 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Narodowego Kobiet Polskich zorganizowano Wystawę Pracy Kobiet, z której połowa dochodu tj. 500 rubli przekazana została na utworzenie Muzeum Szkolnego. Utworzeniem zbiorów dydaktycznych przy sekcji pokazów i pomocy zajął się Zarząd Muzeum Kaliskiego przy Towarzystwie Popierania Przemysłu i Handlu. W efekcie pod koniec 1910 r. nazwy Muzeum Ziemi Kaliskiej używano w stosunku do dwóch zbiorów muzealnych istniejących w mieście. Na początku 1911 r. rozpoczęto starania o utworzenie jednego muzeum, 1 VII wynajęto wspólnie pomieszczenia w budynku Towarzystwa Muzycznego. Postanowiono wzorem muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego we Włocławku stworzyć działy: przyrodniczy, archeologiczny, etnograficzny ze sztuką ludową i rzemiosłem, historyczny, artystyczny i architektoniczny. Pierwszą ekspozycję muzeum otwarto 17 XII 1911 r. w gmachu Towarzystwa Muzycznego. W otwarciu wzięło udział ok. 250 osób, poświęcenia dokonał ksiądz Włodzimierz Jasiński. W ramach działalności muzeum zapraszano różnych specjalistów oraz wygłaszano odczyty.

W 1914 r. na potrzeby Muzeum Ziemi Kaliskiej (zbiory PTK i TPPiH) wynajęto 5-pokojowe mieszkanie w tzw. domu Pułaskiego, dokąd swoje zbiory przeniósł także Muzeum Starożytności, które od wielu lat posiadało okazałą kolekcję, jednak jej nie eksponowało. Nowa ekspozycja otwarta została 17 V 1914 r. Po ekspozycji oprowadzali członkowie zarządu trzech towarzystw tworzących muzeum. Muzeum funkcjonowało dzięki ofiarności działaczy PTK i sekcji szkolnej. Nie zatrudniano żadnego etatowego pracownika. Zbiory szczęśliwie ocalały i pod opieką Haliny Kożuchowskiej przetrwały wojnę.

W 1928 r. zbiory trzech instytucji: Biblioteki i. A. Mickiewicza, Muzeum Ziemi kaliskiej Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu oraz zbiory PTK przekazano miastu. W 1945 r. muzeum rozpoczęło działalność jako Okręgowe Muzeum Ziemi Kaliskiej.

ZBIORY

Rodzaj zbiorów

Archeologiczne, etnograficzne, historyczne, przyrodnicze, przemysłowe.

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

1911: kolekcja obiektów z powiatu sieradzkiego barona Stanisława Graeve ofiarowana PTK z zachowaniem prawa własności (stroje ludowe, pająki, wieńce dożynkowe, dwa wózki tzw. Kogutki, albumy wycinanek, wzory tkanin, naczynia. Wg Bzowskiego najważniejszą część kolekcji stanowiło 36 obrazów, wykonanych specjalnie na zamówienie barona przez Floriana Piekarskiego i Franciszka Łubieńskiego, przedstawiające postacie w strojach ludowych, wnętrza chat, wiejskie obyczaje i obrzędy, pejzaże, widoki poszczególnych budowli, w tym drewnianych kościółków. Wyjątkowym eksponatem była wielka mapa guberni kaliskiej, którą dla Graeve'go wykonał przez Jacques Vermond); obraz aut. Wacława Ruszkowskiego przedstawiający mieszczkę kaliską, pieczęć miasta Kalisza z r. 1715, (dar p. Witanowskiego, prezesa oddziału piotrkowskiego PTK), prehistoryczne Żarna (przekaz Zarządu PTK); kolekcja sekcji pomocy i pokazów Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu: pomoce naukowe: preparaty spirytusowe, zbiory motyli, chrząszczy, ptaków, ssaków, fauna i flora morska, minerały, okazy paleontologiczne, eksponaty ilustrujące anatomię człowieka, przyrządy fizyczne i chemiczne, mapy, tablice prezentujące style architektoniczne, plastyczne modele budowli, obiekty obrazujące procesy przemysłowe z różnych fabryk.

1914: przybyło 148 obiektów; "kilka starożytnych rzeźb z zakresu sztuki kościelnej"

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Wg Bzowskiego najważniejszą część kolekcji z 1911 r., stanowiło 36 obrazów, wykonanych specjalnie na zamówienie barona przez Floriana Piekarskiego i Franciszka Łubieńskiego, przedstawiające postacie w strojach ludowych, wnętrza chat, wiejskie obyczaje i obrzędy, pejzaże, widoki poszczególnych budowli, w tym drewnianych kościółków.

Główną ozdobą Muzeum kaliskiego otwartego w 1914 r. było *kilka starożytnych rzeźb z zakresu sztuki kościelnej*.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Baron Stanisław Graeve

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

1911: Budynek Towarzystwa Muzycznego: salka średniej wielkości o trzech oknach, jeden niewielki pokój; Dział etnograficzny: W wielkiej oszklonej szafie widzimy pięć manekinów ubranych w ludowe stroje oraz kilka wieńców zbożowych i orzechowych używanych w czasie dożynek, na stole obok szafy album z wycinankami oraz próbki tkanin samodziiałowych, w osobnej szafie naczynia gliniane, u sufitu zawieszono 3 ozdobne pająki; Dział zoologiczny: wypchane ptaki i ssaki, mapa gub. Kaliskiej w skali 1:110.000 oraz dołączony do niej Przewodnik po Ziemi Kaliskiej.

1912: wykonano specjalne „objaśnienia” eksponatów

1914: tzw. dom Pułaskiego: w pierwszym pokoju umieszczono mapy, w drugim szafy z okazami wypchanych ptaków, ssaków, owadów, modelami anatomicznymi, narządami ciała ludzkiego oraz tablice botaniczne. Trzeci pokój był przeznaczony na przyrządy fizyczne i chemiczne, okazy skał minerałów i skamielin geologicznych. W czwartym umieszczono zbiory

etnograficzne PTK, tu również zawisły obrazy Piekarskiego i Łubieńskiego. W ostatnim pomieszczeniu znalazła się kolekcja archeologiczna i przedmioty sztuki, w tym kilkaset urn znalezionych podczas wykopalisk na ziemi kaliskiej i poznańskiej, kilkadziesiąt pieczęci i kilkaset monet. Główną ozdobą było tutaj "kilka starożytnych rzeźb z zakresu sztuki kościelnej"

Wystawy czasowe

1900 Wystawy Archeologicznej i Zabytków Sztuki

1909 Wystawa Pracy Kobiet

2011, *Kaliska Wystawa Pracy Kobiet z 1909 roku i jej sekcja artystyczna. Problematyka prowincjonalnej sztuki kobiecej*, w: S. Kowalska red., *Dziedzictwo kulturowe miasta Kalisza i regionu południowej Wielkopolski*, t.1, UAM Wydział Pedagogiczno – Artystyczny, Kalisz 2011, ISBN 978-83-62135-31-8.

<http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/doccontent?id=17760>

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Muzeum Ziemi Kujawskiej we Włocławku

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

1914: 243 osoby; w dniu otwarcia wycieczka z Łodzi

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1908, s. 120

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1910, s. 132

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1911, s. 131-138.

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1912, s. 105-110

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1913, s.

Oddział kaliski, Rocznik PTK 1906-1916, s.

Wiadomości miejscowe i okoliczne, „Gazeta Kaliska”, 1906, nr 370; 1906, nr 323; 1908, nr 36; 1908, nr 85; 1909, nr 291; 1910, nr 40; 1910, nr 280; 1911, nr 285; 1912, nr 211; 1913, nr 55; 1914, nr 112.

K. Bzowski, *Muzeum Krajoznawcze w Kaliszu*, „Ziemia” 1912, nr 2, s. 235-237

W. Klepand, „Memoriał Muzeum Ziemi Kieleckiej”, 1959, maszynopis

B. Kunicki, *Z dziejów muzeum ziemi kaliskiej*, „Rocznik Kaliski” 1973, t. VI, s. 365-373

A. Splitt, *Z dziejów kaliskiego muzealnictwa – w 100-lecie istnienia Muzeum Ziemi Kaliskiej*, „Rocznik Kaliski” 2007, t. XXXIII, s. 126.

I. Barańska, *Wystawa Archeologiczna jako przejaw kształtowania się regionalnej tożsamości historycznej i kulturowej*, [w:] *Dokonania regionalnego ruchu naukowego w Polsce*, red. D. Wańka, Kalisz 2008, s. 135-154.

Archiwa / zespoły archiwalne / Źródła / inwentarze / księgi gości

Katalog Wystawy Archeologicznej i Zabytków Sztuki urządzonej w Kaliszu w sali ratuszowej, Kalisz 1900.

„Gazeta Kaliska”

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

<https://muzealnictworocznik.com/api/files/view/20397.pdf>

Ciekawe cytaty

Po otwarciu Muzeum Kaliskiego w 1914 r. pisano: „Wystawa cała przedstawia się mówiąc bez przesady wspaniale. Najobficiej zaopatrzony jest dział szkolny [...] hojnie i imponująco występuje dział etnograficzny – dziecię PTK [...] dział archeologiczny kroczy też za innymi.”

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Małgorzata Wawrzak

5 marca 2018

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu, 17 stycznia 2018

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	